

MARI VÄLIMÄKI | **ÖISIÄ HETKIÄ JA
AVIOTOIVEITA** – PIIAN JA OPISKELIJAN
SUHTEESTA 1600-LUVUN TURUSSA

RAKASTAVAISET, KESKIEUROOPPALAINEN KOPIOIJA 1900-LUVUN
ALUSTA, ALKUPERÄINEN TYÖ HOLLANTILAISEN TAITEILIJAN
1600-LUVULTA, SLOVAKIAN KANSALLISGALLERIA.

KARIN GRELSDOTTER palveli piikana Pässin talossa Turun tuomiokirkkokorttelissa syksystä 1692 syksyyn 1693. Tämä vuosi muutti Karinin elämän. Hän tutustui läheisesti talon poikaan Tomas Krianderiin, joka opiskeli Turun kuninkaallisessa akatemiassa, ja vajaa vuosi palveluspestinsä päätyttyä Karin synnytti lapsen. Parin suhde tuli yleiseen tietoon kesällä 1694 lapsen syntymän myötä ja Karin vei asian tuomiokapituliin, missä hän syytti Tomasia avioliittolupauksen rikkomisesta. Jos Karinin todisteet pitäisivät Tomasia vastaan, miehen tulisi avioitua hänen kanssaan tai korvata rikkomansa lupaus. Tomas kielsi Karinin väitteet, kuten opiskelijoilla oli tapana, mutta tuomioistuimien oli taipuvaisempi luottamaan Karinin sanaan.

Karinin ja Tomaksen tarina on säilynyt Turun akatemian oman tuomioistuimen eli konsistorin pöytäkirjoissa. Tapaus siirrettiin tuomiokapitulista ratkaistavaksi yliopiston konsistoriin, missä opiskelijoiden rikokset tuli tutkia ja tuomita. Yliopistoilla oli 1600-luvulla oma tuomiovalta ja -oikeus, jotka määriteltiin yliopistojen privilegioissa. Konsistorissa professorikunta rehtorin johdolla tutki ja tuomitsi muun muassa opiskelijoiden rikokset. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että opiskelijoiden rikoksia olisi katsottu läpi sormien, minkä Karinin ja Tomaksen tapaus osoittaa.

Porvarisopiskelijat

Tomas Kriander oli aloittanut opintonsa Turun kuninkaallisessa akatemiassa yhdessä veljensä Johanin kanssa vuonna 1687. Myös poikien isovelji Jakob oli opiskellut akatemiassa, mutta vuonna 1690-luvun alkuun mennessä hän oli jo jättänyt opinnot taakseen ja työskenteli apulaispappina Rymättylässä. Veljekset seurasivat isänsä Grels Pässin jalanjälkiä, joka oli opiskellut akatemiassa 1660-luvulla. Pässit kuuluivat niin sanottuun Turun suomalaiseen porvaristoon, jota kävi kauppaa maaseudun talonpoikien kanssa. Pässin talous oli selkeästi hyvin toimeen tuleva, sillä verotustietojen mukaan heillä oli palveluksessa 1690-luvun alkupuolella renki ja yhdestä kolmeen piikaa eli taloudessa oli paljon palvelusväkeä. Renkejä palkattiin talouteen tavallisesti vähemmän kuin piikoja, sillä renkien palkka oli huomattavasti piian palkkaa korkeampi.

Pässin talon poikien opinnot akatemiassa olivat puolestaan osa hyvin yleistä ilmiötä Turussa. Turkulaisten oli helppohko lähettää poikansa yliopistoon, sillä yliopistokaupungista kotoisille asumis- ynnä muut opiskeluun liittyvät kustannukset eivät tulleet niin korkeiksi, kuin jos lapset olisi lähetetty oppiin toiseen kaupunkiin. Turun kuninkaallisessa akatemiassa 1600-luvulla opiskelleista nuorista miehistä noin joka kym-

menes kuului porvaristoon ja porvaristaustaiset opiskelijat muodostivat neljänneksi suurimman ryhmän opiskelijoiden sisällä. Suurin osa opiskelijoista tuli papistosta, toiseksi suurin ryhmä oli talonpoikaistaustaisia ja kolmanneksi suurimman ryhmän muodostivat virkamiesten pojat. Aatelisia opiskelijoita oli kaikista opiskelijoista vain noin viisi prosenttia. Porvaristaustainen Tomas Kriander oli siis melko tyyppillinen aikakauden opiskelija.

Salatut kihlat

Tomasin ja Karinin välinen oikeustapaus oli myös hyvin tyyppillinen aikakauden ja yliopistokaupungin rikos. 1600-luku muistetaan usein laajojen sotien, hallinnon ja oikeusjärjestelmän kehittämisen vuosisatana sekä aikana, jolloin siveysrikkosten käsittelyt lisääntyivät tuomioistuimissa. Siveysrikkosten määrän nousu johtui oikeuskäytäntöjen muutoksesta, jossa pikkuhiljaa siirryttiin yhteisöllisesti vastuunkannosta järjestelmään, jossa yksilöt kantoivat vastuun omista teoistaan. Tämä teki naisista vastuullisia siveysrikkoksissa maallisen lainsäädännön piirissä niin maaseudulla kuin kaupungeissa. Vuosisadan alussa naista ei voinut tuomita esiaviollisista suhteista sakkorangaistukseen, joskin kirkollisen häpeärangaistuksen he saivat koko vuosisadan ajan. Vuosisadan alkupuolella esiaviollisiin suhteisiin liittyneet rikokset olivat pääasiassa neidonloukkaustapauksia, joissa asian kantajana oli lain mukana naisen näyttaja, ei nainen itse. Vuosisadan lopulla rikosnimike muuttui salavuoteudeksi ja tällöin nainen oli itse vastaaja rikoksessa.

Mies oli henkilökohtaisessa vastuussa esiaviollisista suhteistaan koko vuosisadan ajan niin maallisten kuin hengellisten auktoriteettien edessä ja saattoi sovittaa neidonloukkauksen avioitu-

malla loukkaamansa naisen kanssa. Salavuoteusrikoksenkin saattoi sovittaa avioitumalla, mutta kuten neidonloukkaustapauksissa naisella ei ollut salavuoteustapauksissa oikeutta vaatia mieheltä korvaukseksi avioliittoa tai huomenlahjan arvoista korvausta, jos mies ei suostunut avioliittoon. Vuosisadan lopulla nainen saattoi vaatia avioliittoa tai korvausta ainoastaan vedotessaan avioliittolupauksen rikkomiseen. Vuoden 1686 kirkkolain mukaan avioliittolupauksen rikkominen tapahtui, jos mies lupasi naiselle avioliiton ja pari oli seksuaalisessa kanssakäymisessä, mutta hylkäsi hänet. Lakien mukaan pari oli kuitenkin naimisissa kihlaututtuaan ja oltuaan sukupuoliyhteydessä, heiltä puuttui ainoastaan vihkimys – joka ei sekään ollut 1600-luvulla pakollinen. Avioliittolupauksen rikkomistapauksissa oli useimmiten kyse salatuista kihloista, joista pari sopi kahden ilman todistajien läsnäoloa.

Karin ja oikeudellinen tietotaito

Karin tunsi lain ja tiesi, miten toimia. Hän syytti Tomasta avioliittolupauksen rikkomisesta, mikä tarkoitti sitä, että Tomasin tulisi suostua vihkimykseen Karinin kanssa tai korvata hänelle huomenlahjan arvon mukaisesti. Korvaus edesauttaisi Karinin avioitumista tulevaisuudessa.

Karinilla oli vain yksi ongelma: hänellä ei ollut esittää todisteita siitä, että Tomas olisi luvannut hänelle avioliiton tai kosinut häntä. Karinin puolesta todisti yliopiston konsistorissa Pässin taloudesta hänen kanssaan yhtä aikaa piikana toiminut Brita. Brita kertoi, että eräänä yönä Tomas oli tullut tupaan, jossa piikat nukkuivat, ja heittäytynyt samaan sänkyyn makaamaan, jossa piikat nukkuivat. Muuta Brita ei kuitenkaan osannut kertoa.

Syksyllä 1693 samoihin aikoihin, kun Karin

tuli raskaaksi, hän siirtyi Pässin talosta Hurulan taloon piiksi. Myös Hurulan talosta Karin sai tukea piikasisareltaan Kertulta. Kerttu todisti oikeudessa, että Tomas vietti aikaa Karinin kanssa kahden talon kamarissa ja kellarissakin eikä ainoastaan päiväsaikaan. Tomas oli tuttu vieras talossa myös öisin. Parin suhde ei siis päättynyt, vaikka Karinin palveluspaikka muuttui.

Brita tai Kerttu eivät olleet kuulleet Tomasin lupaavan avioliittoa, mutta kumpikin heistä oli nähnyt parin käyttäytyvän niin kuin toisiinsa sitoutunut pari käyttäytyy. He olivat viettäneet aikaa kaksin niin päivällä kuin yölläkin. Kerttu kertoi, että Hurulan talon isäntäpari oli alkanut epäillä parin välillä olevan jotakin, mutta koska kukaan ei huomannut mitään laitonta parin välillä, ei asiaan puututtu. Nuorten viettämät yhteiset yöt olivat 1600-luvulla ja myöhemminkin tavallisia ja kuuluivat oleellisena osana nuorten tapailuun ja tutustumiseen. Esiaviollista seksuaalista kanssakäymistäkään ei pidetty pahana, kunhan pari avioituisi lapsen ilmoittaessa tulostaan tai huolehtisi asiasta muuten.

Karin siis pyrki todistajien avulla osoittamaan yliopiston konsistorille, että parin välillä oli ollut pitkäkestoinen suhde, joka velvoittaisi Tomaksen korvaamaan hänelle, jos mies ei suostuisi avioitumaan hänen kanssaan.

Avioon vai ei?

Karinin mahdollisuudet avioitua Tomasin kanssa voivat aluksi kuulostaa epärealistisilta. Miten sääty-yhteiskunnassa piika voisi avioitua yliopisto-opiskelijan kanssa? Yliopiston konsistorissa tapauksen käsittely kuitenkin päättyi marraskuussa 1694 siihen, että professorit kehottivat Tomaksen asianajajaa Artolijnia puhumaan yli Tomaksen vanhemmat Grelsin ja Agnetan, jotta he antaisi-

vat poikansa avioitua Karinin kanssa. 1600-luvulla edellytettiin vanhempien suostumusta lasten avioliitolle, ja lainsäädäntöä muutettiin vuosisadan aikana niin, että myös poikien tuli kuulla vanhempien puolisoa valitessaan. Konsistori katsoi Karinin esittäneen riittävät todisteet syytteidensä tueksi, mutta sillä ei ollut valtaa painostaa Tomasia avioitumaan Karinin kanssa miehen vanhempien tahdon yli.

Pelkät todisteet eivät kuitenkaan myöskään riittäneet avioliiton aikaansaamiseksi. 1600-luvulla katsottiin, että avioituvan parin sosiaalisen aseman tuli olla yhtenevä. Esimerkiksi aatelista uhkasi perintöoikeuden menetys, jos hän avioitui alempisäätyisen kanssa. Konsistorin silmissä piikana työskennellyt Karin ja yliopistoon kirjautunut ja sitä myöten porvaristosta papistoon noussut Tomas saattoivat mennä naimisiin. Tämä johtui siitä, että Tomasin vanhemmat kuuluivat porvaristoon ja näin oli todennäköisesti myös Karinin kohdalla. Oli hyvin yleistä, että alempaan porvaristoon kuuluneiden perheiden tyttäret työskentelivät piikoina kerätäkseen kokemusta tulevaa emännyyttä varten ja saadakseen tuloja.

Karin ja Tomas olivat todennäköisesti lähöisin samankaltaisista perheistä ja Tomaksen katsottiin käytöksellään velvoittaneen itsensä avioitumaan Karinin kanssa. Konsistori siis asettui tukemaan Karinia hänen vaatimuksessaan saada korvausta rikotusta lupauksesta.

Konsistorin pöytäkirjat eivät suorasanaisesti paljasta, miten parin tapauksessa kävi, sillä tapauksesta ei löydy tuomiota. Jos pari ei avioliittolupauksen rikkomistapauksissa päättynyt avioitumaan, mies tuomittiin sakkorangaistukseen esiaviollisesta seksuaalisesta kanssakäymisestä eli salavuoteudesta, kirkolliseen häpeärangaistukseen, osallistumaan lapsen kasvatukseen ja korvaamaan

naiselle huomenlahjan. Yliopisto-opiskelijat saivat lisäksi kurinpidollisen erotusrangaistuksen, joka tarkoitti yleensä noin vuoden erotusta akateemisesta yhteisöstä. Nainen tuomittiin kirkolliseen häpeärangaistukseen ja vuosisadan lopulta lähtien myös sakkoihin salavuoteudesta.

Tomasta ei ainakaan heti erotettu akateemisesta yhteisöstä, sillä hän esiintyi opiskelijana vielä keväällä 1695 konsistorin pöytäkirjoissa ja vuonna 1697 hänet vihittiin papiksi. Opiskelijamatrikelin mukaan Tomas myös avioitui vuonna 1697 Anna Kotteruksen kanssa ja aloitti samana vuonna Suomensjärven kappalaisena appensa Nils Kotteruksen seuraajana. On mahdollista, että Karin oli jo vuoteen 1697 mennessä kuollut ja Tomas leski avioituessaan Annan kanssa. Todennäköisempää on kuitenkin, etteivät Karin ja Tomas koskaan avioituneet.

Tomaksen isä Grels Pässä jatkoi porvarina yliopisto-opintojensa jälkeen, mutta Tomas ja jo aiemmin isovelji Jacob päätyivät pappistehtäviin. Pässin talon kaksi poikaa siis hyötyivät opinnoistaan nousten aikakauden säätyportailta yhtä säätyä ylemmäs porvaristosta papistoon. Jos Tomas olisi avioitunut Karinin kanssa, ei hänestä todennäköisesti olisi koskaan tullut pappia.

Jos Tomas olisi avioitunut Karinin kanssa, hänen opintonsa olisivat keskeytyneet, eikä hän olisi pystynyt avioliiton kautta solmimaan tärkeää sidettä papistoon viran hankkimiseksi. Onkin todennäköistä, etteivät asianajaja Artolijnin suostuttelut saaneet Pässin talouden isännän ja emännän päätä kääntymään. He eivät antaneet poikansa avioitua porvaristaustaisen piian kanssa, sillä heillä oli suurempia suunnitelmia poikansa tulevaisuuden varalle.

KIRJOITTAJA

MARI VÄLIMÄKI ON TURUN YLIOPISTON SUOMEN HISTORIAN OPPIAINEESTA VÄITELLYT FILOSOFIAN TOHTORI, JONKA VÄITÖSKIRJA KÄSITTELI ESIAVIOLLISIA SUHTEITA JA TOIMIJUUTTA RUOTSIN YLIOPISTOKAUPUNGEISSA 1600-LUVUN LOPULLA. VÄITÖSKIRJA ON LADATTAVISSA OSOITTEESTA [HTTPS://WWW.UTUPUB.FI/HANDLE/10024/151280](https://www.utupub.fi/handle/10024/151280).

